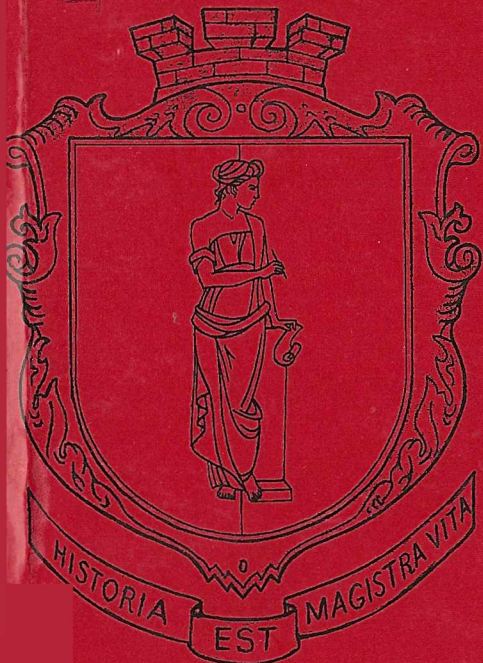

34(100)(082)
170

ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗВІДКИ З ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І ПРАВознавства

Випуск 10

КОСІНЕНКО О.В.,
асистент кафедри
всесвітньої історії;
ГОРОБЕЦЬ Н.Г.,
вчитель КЗШ № 4

ГРОМАДСЬКІ ТА СІМЕЙНІ СВЯТА ЖИТЕЛІВ ПРОМИСЛОВИХ МІСТ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1944-1953 рр.)

У своїй статті автори, опираючись на раніш опубліковані джерела і свідчення сучасників, розглядають громадські та сімейні свята жителів промислових міст України у 1944-1953 рр., як один із елементів дозвілля тогочасної радянської людини.

Ключові слова: дозвілля, громадське та сімейне свято, одруження, день народження, хрестини, проводи в армію.

В своей статье авторы, опираясь на ранее опубликованные источники и свидетельства современников, рассматривают общественные и семейные праздники жителей промышленных городов Украины в 1944-1953 гг., как один из элементов досуга советского человека.

Ключевые слова: досуг, общественное и семейное торжество, бракосочетание, день рождения, хрестини, проводи в армью.

The authors, based on previously published sources and eyewitnesses, consider the social and family occasions of industrial cities residents in Ukraine in 1944-1953 years as one of the elements of leisure contemporary Soviet man.

Keywords: leisure, community and family celebration, wedding, birthday, christening, seeing the army.

Дозвілля, тобто вільний час, який залишається у людей після роботи, є важливою частиною їхнього життя. Існують різні способи проведення дозвілля. Вони мають свою історію, змінюються з розвитком суспільства, залежать від особливостей культури, світогляду людей, політичної та соціально-економічної кон'юнктури. Зміст дозвілля є показником культурних орієнтирів населення, він впливає на його ментальні уявлення та поведінкові реакції. Тому, як і будь-яке інше суспільне явище, дозвілля має бути предметом історичного дослідження. Вивчення

особливостей проведення вільного часу представниками різних народів і культур дозволяє глибше проаналізувати їх повсякденне життя, цінності, світогляд, а разом з цим і детальніше дослідити конкретну епоху, суспільство. Важливим елементом дозвілля людини є свята.

У Радянському Союзі дозвілля мало свою специфіку, що пов'язано з такими причинами. Радянська держава часів Сталіна була закритою, ізольованою від капіталістичного світу державою з тоталітарним режимом, який прагнув до всеосяжного контролю над людиною, зокрема над її приватним життям та дозвіллям. Вивчення особливостей радянського дозвілля дає змогу дослідити особливості відносин влади і населення в Радянському Союзі, механізми соціалізації радянських людей, знайти витоки широкої підтримки населенням влади, а отже, – краще зрозуміти радянське суспільство.

В історіографії проблема радянського дозвілля ще не знайшла належного висвітлення. Окремих наукових робіт з цієї теми немає. Частково вона висвітлюється в працях, присвячених побуту, повсякденному життю радянського суспільства. Але їх небагато. На увагу заслуговують колективні монографії радянських дослідників Л.А.Гордона, Е. В. Клопова та Л.А.Онікова [6, 7], що вивчали побут міських робітників. У монографії Н. Б. Лебіної [10], яка була написана наприкінці 90-х рр. ХХ ст., проблемі радянського дозвілля 20-30-х рр. присвячено окремий розділ, особливу увагу приділено питанням нормування дозвілля владою.

У своїй розвідці автори спробували частково висвітлити проведення свят, як елементу дозвілля радянської людини у повоєнний період.

Відомо, що бюджет часу міських жителів складається з робочого та неробочого, в тому числі вільного часу. І перша, і друга його частини мають однакову цінність. У робочий час здійснюється суспільно-корисна праця, створюються матеріальні та духовні цінності. У вільний час не лише відбувається відновлення витрачених в процесі праці сил, він необхідний для всебічного розвитку особистості. Б.Ковпаков і В.Патрушев в своїй праці дають приблизний розклад дня міських жителів досліджуваного періоду, який включає:

I. Робочий час і час пов'язаний з працею. Сюди відноситься: робочий час поза домівкою; робочий час витрачений на працю вдома; позанормова робота; додаткова оплачувана робота; харчування під час обідньої перерви.

II. Робота в домашньому господарстві. А саме: приготування їжі; миття посуду і прибирання зі столу; прибирання житла; прибирання території навколо будинку; прання і прасування білизни; лагодження і чистка одягу, взуття; роботи з ремонту приміщення; праця в саду; принесення палива, води; інші роботи.

III. Виховання і догляд дітей.

IV. Придбання товарів і відвідування побутових закладів. Зокрема: купівля продуктів харчування і товарів щоденного користування; відвідування лікувальних установ; відвідування адміністративних установ; відвідування майстерень, пралень, ательє; відвідування перукарень тощо.

V. Задоволення фізичних потреб.

VI. Навчання і самоосвіта, що передбачає заняття в навчальних закладах; слухання лекцій і доповідей; участь у політичній і профспілковій роботі та самостійне отримання знань.

VII. Участь у громадському житті. Зокрема: виконання доручень громадських організацій; участь у зборах, нарадах, мітингах; колективні громадські роботи (суботники, недільники тощо); участь у діяльності релігійних та громадських організацій.

VIII. Відвідування видовищних заходів і спілкування. Сюди можна віднести відвідування спортивних змагань; відвідування концертів, спектаклів, цирку, танців тощо; перегляд кінофільмів; похід до музеїв, виставок; відвідування ресторану, кафе; зустрічі з друзями тощо.

IX. Спорт і активне дозвілля. А саме: заняття фізкультурою і спортом; туризм, полювання, рибалка; прогулянки; рукоділля; літературна і художня творчість; заняття музикою і співами; участь у гуртках і виступах художньої самодіяльності.

X. Інші види дозвілля. До них відносяться: слухання радіо; перегляд кінофільмів; слухання платівок; читання книг, газет і журналів; ведення особистого листування [5, с. 49].

Важливе значення в житті кожної людини має свято, особливо коли людина з дня в день відчуває на собі складність сірих буднів, якими для міського населення України були перші пово-

нні роки. Тому, мабуть, не зважаючи на всі труднощі, що існували в країні, люди святкували весілля, дні народження, проводи в армію, свята Нового року, Дня Перемоги, 1-го Травня та ін. Причому основною метою цих свят було прагнення народу прикрасити своє повсякденне життя, хоча б на день відволіктися від одноманітності, яка їх оточувала.

Створення нової сім'ї в досліджуваній період починалося, як і починається сьогодні, з весілля. Шлюби реєстрували актами в ЗАГСах, а от весільні звичаї довгий час вважалися пережитком міщанства. Лише на початку 1950-х рр. партійне керівництво почало перші експерименти зі створення нових весільних соціалістичних обрядів.

Як одну із найпрогресивніших на той час форм робітничого весілля, молоді запропонували комсомольський (чи профспілковий) шлюбний обряд. Ініціатива влаштування такого весілля зазвичай належала комсомольській організації підприємства, а також партійній і профспілковій організаціям. Відбувалося свято, переважно, в робітничому Палаці культури або клубі. Спеціально обирався організаційний комітет, який займався підготовкою до весілля. До його обов'язків входило святкове прикрашання приміщення; приготування страв та сервіровка столу покладалася на працівників заводської їдальні.

На святкування комсомольського весілля збиралися батьки молодих, родичі, товариші по роботі та комсомольській організації, члени районного (міського чи обласного) комітету комсомолу, представники адміністрації, громадських організацій та інші гості: всього від 100 до 250 осіб [9, с. 46]. За своїм сценарієм таке весілля складалося з урочистої частини і власне весілля. Урочиста частина, як правило, починалася з промови директора підприємства або секретаря комітету комсомолу. Вони відзначали позитивні якості молодих, їх успіхи в роботі та громадському житті. У кінці промови обов'язково проголошувався тост за здоров'я молодих і за створення міцної радянської сім'ї. Потім виступали товариші по роботі, комсомольці, інші гості – всі бажали молодим сімейного щастя, а ще більше – успіхів у роботі. На цьому урочиста частина закінчувалася і починалося власне весілля, що проходило в невимушеній товариській обстановці. На святі часто з концертом виступав колектив художньої самодіяльності.

Саме таке комсомольське весілля влада прагнула остаточно оформити в закінчений весільний обряд. Для цього широко розповсюджували відомості про велику популярність такого святкування в Україні. Газети описували комсомольські весілля, які відбувалися на суднобудівному заводі ім. Носенка в Миколаєві, на Запорізькому заводі „Комунар”, на Бориславському енергокомбінаті, в деяких шахтах Донбасу та на інших промислових підприємствах України [9, с. 48].

Щоб закріпити популярність комсомольського весілля, на початку 50-х рр. XX ст. сценарій його проведення був детально показаний в українській хроніці. Проте тоді це відбулося в перший і останній раз, оскільки камера зафіксувала весільне застілля, а воно не вписувалось в ідеологічні межі та штампи, що існували в країні.

Не зважаючи на старання влади, комсомольське весілля не могло стати справді масовим. Основною причиною цього було те, що із зазначеним пафосом його влаштовували лише тим, хто був зразком у роботі, громадському та особистому житті. Передусім це були передовики виробництва, до яких з повагою ставилася не лише комсомольська молодь, а й старі робітники. До того ж, такі весілля, здебільшого, були показовими і призначалися на один із святкових чи передсвяткових днів.

А в побутові реалії для більшості наречених, що вирішили укласти шлюб, входив виснажливий вибір місця проведення свята, позичений у сусідів посуд, конверти, які гості дарували молодим замість подарунків і бажання швидше заглянути в ті конверти, щоб дізнатись чи вистачить грошей, щоб хоч якось перекрити витрати на урочистості та банкет. Саме тому найпоширенішим варіантом тогочасного весілля була вечірка, що нагадувала звичайне сімейне свято. Вона відбувалася здебільшого в день реєстрації шлюбу в тісному сімейному колі на квартирі молодих, їх родичів чи в гуртожитку. На таку вечірку запрошувалися найближчі друзі та родичі.

Підтримувалася державною владою в післявоєнні роки й традиція відзначати срібні та золоті весілля, відповідно 25 і 50 років спільно прожитого життя. У першу чергу тому, що сім'ї, які витримали перевірку часом, вважалися складовою здобутків держави, до того ж, подібні свята були виключно громадянськи-

ми і не несли ніякої ідеологічної небезпеки. Підтримуючи пропагандистські гасла про міцну радянську сім'ю, іноді срібні та золоті весілля святкувати в Палацах культури, в клубах. Але, основною метою цього заходу було не прагнення урочисто поздоровити ювілярів, а можливість провести позапланову лекцію про міцність радянських сімей. Для більшого ефекту, іноді на такі торжества запрошували молоді подружжя, які повинні були пообіцяти всім присутнім наслідувати гарний приклад ювілярів.

З розвитком нових форм весілля, які цілеспрямовано намагалася ввести в побут населення державна влада, не зникли його старі риси. Кращі народні традиції, такі як участь весільних чинів (дружки, весільний батько і весільна мати), весільний поїзд, розподіл короваю, зустріч молодих з хлібом-сіллю – були збережені і пронесені крізь роки аж до наших днів. У той же час у повоєнні роки такі складові частини традиційного весілля як сватання, заручини, вінчання і вся понеділкова частина (перезва) в містах України майже зовсім зникли, або зустрічалися дуже рідко, до того ж, переважно на західноукраїнських землях [8, с. 51].

Домашнім і виключно особистим святом був день народження. Як свідчать сучасники: „У тісних квартирах і кімнатах збиралися гості. За святковим столом важко було й поворухнутися, а щоб вийти, потрібно було підіймати за собою весь ряд. Для танців у приміщенні зазвичай місця не залишалось, тому танцювати виходили на двір, поставивши патефон на підвіконня” [2]. Святу передувала багаторівнева підготовка. Жінки прибирали оселю, надаючи їй святкового вигляду, та „чаклували” на кухні, а чоловіки були зайняті пошуком продуктів та спиртних напоїв. Магнетичним центром всіх днів народжень був домашній пиріг, який відрізнявся від інших індивідуальністю кухонного стилю господині і кількістю свічок. Як правило, випікали два пирога: на домашнє свято і „на виніс” колегам, однокласникам чи товаришам. Так, або приблизно так, радянських людей привчали до поєднання особистих і громадських свят.

Не зважаючи на запевнення влади про те, що український народ відмовився від релігійних хрестин і широко використовує радянські „звіздини” чи „октябрини”, мами і бабусі, потай від невіруючий чоловіків і місцевих парторганізацій, хрестили дітей. Як свідчать сучасники, домовившись зі священником таїнство хрещення часто здійснювали у нього в будинку, а не в церкві, і заспокоювалися з почуттям виконаного обов'язку [4].

Не втратив актуальність після війни і звичай обирати кума та куму, або як їх ще називали – названого батька і названу матір. Як правило, це були родичі, друзі чи сусіди. Через тиждень після народження дитини батьки разом із кумами йшли до РАГ-Су, де реєстрували немовля і отримували свідоцтво про його народження.

До звичаїв, які відзначалися в сімейному колі, треба віднести також проводи призовника, покликаного до лав Радянської Армії. Напередодні від'їзду призовників збирали в клубі чи Палаці культури. Сюди ж приходили їх рідні, близькі, друзі та знайомі. Урочистий вечір відкривався зверненням представника місцевого партійного керівництва або начальника підприємства, де працювали призовники, в якому обов'язково був наказ із честю виконати свій обов'язок перед Батьківщиною. Усім призовникам дарували квіти і подарунки. Після урочистої частини влаштовували концерт, танці, ігри. Наступного дня проводи відзначалися вже в оселях призовників, звідки вранці з музикою вони вирушали до військкоматів [3].

Побутувала в народі традиція святково відзначати Новий рік. Прикрашена ялинка, колядки, щедрівки, карнавали ряджених і всенародні гуляння робили новорічне свято одним з найулюбленіших. Як громадське дійство, свято зустрічі Нового року, перш за все, слугувало підсумком праці за минулий рік, обговоренням планів на майбутнє. Святу передувала велика і старанна підготовка. Ради сприяння задалегідь розробляли новорічні заходи. У кожному місті в клубі, будинку культури і на центральній площі міста місцеві поети склали вірші, а хори вивчали колядки та щедрівки для поздоровлення жителів.

Наприклад, у Дніпропетровську ялинки встановлювали за 2–3 дні до початку Нового року. У часописі "Зоря" за 1944 рік зустрічаємо замітку, яка повідомляє про новорічну ялинку у палаці піонерів [12, с.4]. Зазвичай, це свято проходило за установленим і затвердженим, задалегідь сценарієм. 31 грудня о 5 годині вечора від Будинку культури від'їжджали великі прикрашені сани, в яких сиділи Дід Мороз, Новий рік, Снігуронька та щедрувальники. З піснями і музикою під'їжджали вони до підприємств, установ і організацій міста та вітали всіх з Новим роком. Якщо свято проходило в клубі, то приміщення задалегідь

оформляли, святкову програму вели казкові та новорічні герої. Близько 12 години ночі вмикали радіоприймач, в урочистій тиші слухали бій курантів. Всі вставали і слухали новорічне поздоровлення партії й уряду, а потім святкували [8, с. 15]. Ті, хто вважав свято Нового року сімейним, відзначали його вдома, але атрибути святкування залишалися незмінними.

У масштабній боротьбі зі старими релігійними святами населення наполегливо заохочували до святкування нових радянських свят. До них, перш за все, належали: Перше Травня – день міжнародної солідарності трудящих всього світу, роковини Великої Жовтневої соціалістичної революції, День Радянської Конституції. Широко відзначалися й такі свята, як День Радянської Армії, День авіації, День фізкультурника та ін. Щоб залучити якомога більше людей до святкування, 1-го Травня, наприклад, у всій країні за тиждень до самого свята проводили передсвяткові ярмарки-базари. Організація ярмарок викликала значне пожвавлення ринкової торгівлі, збільшення заводу сільськогосподарської продукції і зниження ринкових цін. Наприклад, в Миколаєві ціни на ярмарку 1 травня знизилися на м'ясо з 50 до 25 крб. за кг, на масло з 220 до 150 крб. за кг, на яйця – з 35 до 25 крб. за десяток, на молоко – з 15 до 8 крб. за літр, на олію – з 150 до 120 крб., на картоплю – з 14 до 8 крб. за кг. [1; арк. 76]. В умовах карткової системи, що діяла в Україні у той час, такі ярмарки були для міського населення додатковою можливістю придбати життєвонеобхідні товари за зниженими цінами. Вони стали суттєвим аргументом для того, щоб на наступний рік люди з нетерпінням чекали наближення цього свята.

Повоєнні роки були відзначені подією загальнонародного, загальнодержавного масштабу – народженням нового свята – Дня Перемоги. У травні 1945 р. люди виходили на вулиці в традиційні місця загальних зібрань – на „червоні” площі міст і селищ. Емоційно-психологічну основу святкового почуття складало загальне переживання звільнення. Безмежне виснаження фізичних і духовних сил, смерть мільйонів людей і постійна загроза власному існуванню раптово змінились почуттям початку нового життя. Особисті переживання кожного переросли в одне загальне почуття свята і радості, люди збиралися разом і абсолютно природно, що все це виливалось в традиційну форму гуляння. Сучасники

згадують, що „люди, знайомі і незнайомі, наповнювали подвір'я і вулиці, площі і парки, обіймалися і цілувалися, кричали, сміялись і плакали, виголошували тости, підкидали людей у військовій формі, гуляли містом, співали, танцювали, грали на різних музичних інструментах” [3]. Сюди ж легко вписувались організовані на швидкуруч „зверху” мітинги та концерти.

З роками свято змінювалось. Виникали нові мотиви, складалися обряди і звичаї, з'являлися нові пісні. Але незмінною залишалася основа, яка була закладена в травні 45-го. Основу репертуару складали старі народні пісні „Катюша”, „Синий платочек”, „Огонек” та інші пісні довоєнних і воєнних років, самодіяльні пісні, що народилися на фронті та в партизанських загонах. А поряд були – вальс, танго, циганочка, фокстрот. Розпочавшись рано вранці на вулицях і площах, свято Перемоги обов'язково закінчувалося домашніми сімейно-дружніми застіллями, танцями у дворах та нічними гуляннями [13, с. 90].

У побут повоєнного суспільства ввійшли й свята пов'язані з виробничою діяльністю. Серед них: День шахтаря, День будівельника, День залізничника тощо. До нових свят слід віднести громадські свята окремих робітничих колективів, що тісно пов'язані з виробничим та громадським життям підприємства. На багатьох підприємствах ввійшло в традицію щомісяця відзначати переможців соціалістичного змагання. Так, на Київському заводі „Більшовик” таке свято мало назву День трудової слави. Ось один з варіантів його проведення: На засіданні заводського комітету профспілки на початку кожного місяця підводили підсумки соціалістичного змагання між цехами заводу. У заводський палац культури (здебільшого в суботу) на урочистий вечір приходили з сім'ями робітники. Директор заводу в короткій промові характеризував роботу цехів і відділів, оголошував підсумки соцзмагання за минулий місяць і ставив завдання перед колективом на наступний місяць. Потім голова заводського комітету вручав перехідний Червоний прапор переможцям. Після урочистої частини вечора відбувався концерт художньої самодіяльності. Влітку День трудової слави влаштовували в лісі або поблизу водойм [9, с. 46].

Поряд з Днями трудової слави на багатьох підприємствах України відзначали вечори трудової слави. Це громадські свята,

які присвячувались новаторам виробництва. Відбувалися вони в клубах, палацах культури, в червоних куточках гуртожитків. На вечорах трудової слави підводили підсумки роботи окремих передових бригад, новаторів виробництва. Після урочистої частини відбувався концерт, показ кінокартин.

У досліджуваній період на підприємствах України існувала традиція проводити вечори проведів ветеранів праці на заслужений відпочинок. На такий вечір приходили робітники і службовці, які йшли на пенсію, їх друзі й товариші по роботі, рідні, керівництво установи й профспілкової організації підприємства. Ветеранів виробництва садили за столом у президії. Вечір, як правило, відкривав керівник установи, який розповідав про заслуги ветеранів праці. Потім в урочистій обстановці всім пенсіонерам вручали почесні грамоти, квіти. Закінчувався вечір проведів ветеранів концертом.

На багатьох великих промислових підприємствах України існували свята виробничого колективу, пов'язані із завершенням виробництва нового важливого виду продукції. Так, на Миколаївському суднобудівному заводі ім. Носенка всім колективом відзначали спуск на воду пароплава, теплохода, танкера чи риболовного траулера. У призначений день і час спуску нового судна збиралися робітники підприємства. Під урочистий марш заводського оркестру судно звільняли від кріплень і спускали на воду. Тут же відбувався невеликий мітинг: підводили підсумки в роботі і давали зобов'язання множити успіхи підприємства. Увечері для присутніх відбувався концерт [9, с. 48].

Новим громадським святом в повоєнні роки було свято пісні і танцю. Поряд із заключними концертами і показами оглядів та олімпіад вони були основною формою демонстрації успіхів музичної самодіяльності країни. Принциповою особливістю післявоєнних свят пісні була їх канонічність і ритуальність, обов'язковість і незмінність сценарію, форм виступів, ключових „номерів” репертуару. У цьому плані повоєнні свята пісні, що спиралися на реальний досвід художньої самодіяльності, набули державного статусу одного з найважливіших символів „розквіту соціалістичної культури”. Основою всіх свят пісні у всіх регіонах країни були виступи великих зведених хорів (іноді і оркестрів, фізкультурних груп, танцювальних ансамблів), репертуар

яких ретельно відбирався спеціальними оргкомітетами і потім протягом кількох місяців, а іноді і років, розучувався у всіх колективах [13, с. 407].

З перших же свят визначились обов'язкові номери: „Гімн Радянського Союзу”, „Гімн демократичної молоді”, пісня про Сталіна (після його смерті – пісня про партію [13, с. 407]), російські й українські народні пісні, твори національних композиторів. З 1949 р. встановився єдиний стандарт підготовки до міського свята пісні (шкільне свято, районне, загальноміське). Так, у шкільному святі (лютий–березень) брали участь зведений хор, кращі класи чи піонерські загони, солісти чи маленькі ансамблі, окремі вихованці музичних шкіл і т.д. Обов'язковим був масовий спів з залом. Відкривав свято директор школи. Районне свято (весняні канікули і перша половина квітня) відкривав секретар районного комітету ВЛКСМ. У ньому брали участь кращі хори, класи, піонерські дружини, хор і оркестр будинку піонерів, зведений районний хор, 2–3 кращих солісти, іноді танцювальні групи. У міському святі брали участь кращі зведені хори районів, „взірцеві колективи”, об'єднані духовий і народні оркестри. Масовий спів і на районному, і на міському святах був обов'язковим. Пісні для масового співу розучувалися з початку навчального року, ретельно визначалася методика його проведення [13, с. 409].

Не зважаючи на всі заборони, що існували в країні, святкували міські жителі й церковні свята. На Трійцю рвали березові гілки, а в булочних купували „жайворонків” – плетені булочки у формі пташки. На Масляницю готували млинці, хоча і з борошном, і з дріжджами було складно [2].

Поширеною формою колективного відпочинку населення України були масові гуляння, які організовували громадські організації підприємств у лісі, на берегах річок, озер тощо. Тут можна було пограти в шахи, доміно, почитати книгу, журнал, послухати лекцію, бесіду, потанцювати, поспівати, влаштувати спортивні ігри і т.д. Громадські організації промислових підприємств влаштовували екскурсії до Москви, Києва, історичними місцями країни тощо.

Намагалася урізноманітнити своє життя молодь. З 1946 р. студенти почали святково відзначати закінчення навчального

року. Сценарій святкування, в першу чергу, передбачав показ здобутків, а вже потім відпочинок. Так, в липні 1946 р. під час святкування студентів столиці, в програмі були спортивні виступи студентів ряду вузів та збірного колективу легкоатлетів України. Першими вийшли на старт бігуни. Викликали інтерес у глядачів показові велогонки на 2 км., в яких взяли участь студенти Київського будівельного інституту. Пройшли змагання з тенісу та баскетболу. На стадіоні працювали дві кінопересувки і учасники гуляння мали змогу переглянути кіножурнали „Першотравневий парад у Москві” й „Радянський спорт”. І лише після спортивних змагань на стадіоні відбувся концерт організований силами майстрів естради: грали два духових оркестри. Всього в гулянні взяло участь кілька тисяч студентів [11, с.2].

Таким чином, можна зробити висновок, що в суспільстві, де населення відчувало гостру нестачу переважної більшості продуктів харчування, терпіло голод, не мало можливості для нормального існування через низькі прибутки, урочистих святкувань у сучасному розумінні цього слова не було. Участь у громадських заходах була швидше необхідністю, громадянським обов'язком кожного. Сімейним торжествам населення заважала нестача коштів, невлаштованість житлових умов, а часто, через скруту повоєнного життя, і відсутність емоційного настрою. У той же час партійне керівництво прагнуло якомога швидше взяти під контроль всі сфери життя народу і особливо приватну. На противагу сімейним торжествам створювалися аналогічні громадські, які проходили за відповідним сценарієм, який спеціально розробляли, затверджували, а потім активно втілювали в життя. Так, на виробництві влаштовували дні народження, запроваджувалося в життя комсомольське весілля (крім того, в 1947 р. був введений безпрецедентний закон про заборону шлюбів з іноземцями), широко пропагувалися колективні проводи в армію тощо, і це поза основною лінією проведення винятково громадських свят. Всі ці заходи влади не викликали великого захоплення у населення, до того ж, участь у них зменшувала й без того незначний час для дозвілля. Інше емоційне сприйняття у населення викликали приватні торжества, які святкували в родинному чи дружньому колі. Вони не виділялися багатством відзначення, швидше навпаки характеризувалися своєю бідністю,

проте на це не звертали уваги, оскільки свято в повоєнні роки було засобом хоч якось змінити одноманітність буднів, прикрасити дійсність. Звичайно, відбувалися певні зрушення в плані розвитку матеріально-організаційної бази закладів, призначених для проведення дозвілля, але вони ще не могли задовольнити своєю діяльністю потреби населення.

Список використаних джерел та літератури

1. ЦДАГО, ф. 1, оп. 23, спр. 3583, 239 арк.
2. Бабенко Іван Антонович, 1928 року народження, проживав в м. Кривий Ріг Дніпропетровської області, шахтар. – Анкета №19.
3. Зінченко Іван Андрійович, 1926 року народження, проживав в м. Кривий Ріг, лікар. – Анкета №11.
4. Кандаур Ганна Іванівна, 1934 року народження, проживала в м. Дніпродзержинськ Дніпропетровської області, робітниця. – Анкета №22.
5. Бюджет времени городского населения (под. ред. Б.Т.Колпакова, В.Д.Патрушева). – М.: Статистика, 1971. – 248 с.
6. Гордон Л. А., Клопов Э. В. Человек после работы. Социальные проблемы быта и внерабочего времени / Л. А., Гордон, Э. В. Клопов – М.: Наука, 1972. – 368 с.;
7. Гордон Л. А., Клопов Э. В., Оников Л. А. Черты социалистического образа жизни: быт городских рабочих вчера, сегодня, завтра. / Л.А. Гордон, Э. В. Клопов, Л.А. Оников – М.: Знание, 1977. – 160 с.
8. Горобець Г. Народні свята сьогодні. / Горобець Г. – К.: Наукова думка, 1964. – 97 с.
9. Зінич В.Т. Соціалістичні перетворення. Паростки нового комуністичного в культурі і побуті робітників Радянської України / В.Т. Зінич – К.: Вид-во Академії УРСР, 1963. – 176 с.
10. Лебина Н. Б. Повседневная жизнь советского города: Нормы и аномалии. 1920–1930 годы. / Н. Б. Лебина– СПб.: Издательско-торговый дом «Летний Сад», 1999. – 320 с.
11. Масове гуляння студентів столиці // Молодь України. – 1946. – 7 липня. – С. 2.
12. Новорічна ялинка в Палаці піонерів // Зоря. – 1944. – № 1(5842). – С. 4.
13. Солнцева Л. Самодетельное художественное творчество в СССР. Очерки истории 1930–1950 гг. / Солнцева Л. – М.: РОССПЭН, 2000. – 535 с.